Beleidsdraaiboek bestrijding

Ziekte van Aujeszky

Maatregelen

november 2026

Intern gebruik

Inhoud

Voorwoord 3
EU maatregelen 5
1. Meldplicht 5
2. Maatregelen bij een besmetting op een varkensbedrijf 5
3. Maatregelen bij een uitbraak bij wilde zwijnen 6
4. Afbouw van maatregelen 6
Nationale maatregelen bij een uitbraak bij gehouden varkens (inrichting) 7
1. Standstill 8
2. Onderzoeksgebied (2 km) en vaccinatiegebied (<7km) 9
3. Landelijke maatregelen na de standstill 12
4. Vaccinatie 13
5. Opheffen van de maatregelen 14
Overig: derogaties, speciale houderijen etc. 15
1. Inrichtingen met een publieksfunctie 15
2. Kleinschalige houderijen (hobbybedrijf) 15
3. Beschermde soorten en rassen 15
4. Geconsigneerde inrichtingen (waaronder dierentuinen) 15
5. Laboratoria en instituten met varkens 15
6. Buitengehouden varkens 16
Maatregelen bij een besmetting bij wilde zwijnen 17

Landelijk meldpunt voor bestrijdingsplichtige dierziekten (NVWA): **045- 546 31 88**
Dit nummer is 24 uur per dag en 7 dagen per week bereikbaar

Voorwoord

Introductie

In dit beleidsdraaiboek worden de maatregelen beschreven die in de ingestelde gebieden (kunnen) worden opgelegd bij een uitbraak van de Ziekte van Aujeszky (ZvA) in gehouden varkens (en wilde zwijnen).

ZvA is in de Europese regelgeving gecategoriseerd als een ziekte van categorie C (en D en E): dit is een dierziekte waarvoor een lidstaat een officiële vrijstatus kan verkrijgen. Deze vrijstatus kan onder voorwaarden behouden worden wanneer zich een uitbraak voordoet.
Nederland heeft per 1 januari 2009 de vrijstatus voor ZvA toegekend gekregen door de Europese Commissie (EC), zoals genoemd in artikel 7 lid 1, bijlage VI, deel I van Verordening (EU) nr. 2021/620.

Vermoeden
Wanneer een besmetting met ZvA wordt vermoed, worden maatregelen ingesteld zoals genoemd in artikel 68, onder a, van Verordening (EU) nr. 2020/687. Deze maatregelen worden verder toegelicht in artikel 21, 22 en 23 van gedelegeerde Verordening (EU) nr. 2020/689. Onder de maatregelen die genomen moeten worden vallen bijvoorbeeld het uitvoeren van epidemiologisch onderzoek en het blokkeren van het verdachte bedrijf.

Bevestigde besmetting
Indien een besmetting wordt geconstateerd met ZvA in een inrichting met varkens in Nederland moeten de maatregelen van artikel 69, onderdeel a, van Verordening (EU) nr. 2020/687 worden toegepast om de uitbraak te bestrijden. Dit betekent dat de maatregelen uit artikel 24 t/m 31 van Verordening (EU) nr. 2020/689 worden toegepast. Om de vrijstatus van Nederland te behouden moeten ook de maatregelen van artikel 81 van Verordening (EU) nr. 2020/689 worden toegepast (en *bijlage IV, deel V, hoofdstuk 2, afdeling 2, voor de status vrij van infectie met ADV*).

Doel van op te leggen maatregelen
Alle maatregelen hebben als doel de verspreiding van het virus te voorkomen. Een aantal maatregelen is voorgeschreven in de Europese diergezondheidsverordening (Verordening (EU) nr. 2016/429) en onderliggende regelgeving. Deze maatregelen staan nader toegelicht in het hoofdstuk 'EU-maatregelen'. Daarnaast kunnen lidstaten aanvullende maatregelen opleggen om de ziekte te bestrijden. Dat gebeurt in Nederland vanwege de specifieke situatie in ons land: de hoge bedrijfsdichtheid en het belang van de export. Deze maatregelen worden voor de verschillende situaties of regio's beschreven.

Informatie over de ziekte en over de beschikbare diagnostiek zijn onder andere te vinden op de websites van Wageningen Bioveterinary Research (WBVR), Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en Royal GD (GD).

ZvA is geen zoönose en vormt zodoende geen gevaar voor de volksgezondheid. Wel kunnen andere zoogdieren zoals honden, paarden en runderen besmet worden met ZvA. Zij zijn dan 'eindgastheer', wat betekent dat zij de ziekte niet verder verspreiden.

Definities

Bedrijf Elk gebouw dat gelegen is op het grondgebied van een lidstaat en waar permanent of tijdelijk één of meer varkens worden gehouden. Slachthuizen, vervoermiddelen en omheinde gebieden waar wilde varkens worden gehouden voor de jacht, vallen niet onder deze definitie.
DIVA-vaccin Bij een DIVA-vaccin kan op basis van een antilichaamtest onderscheid worden gemaakt tussen varkens die antistoffen hebben door een infectie met ZvA of die alleen antistoffen hebben ten gevolge van deze DIVA-vaccinatie.

Geconsigneerde inrichting een inrichting waar dieren worden gehouden of gefokt met het oog op tentoonstellingen, onderwijs, instandhouding van soorten of onderzoek (zoals een dierentuin).
Inrichting een ruimte of milieu waar dieren worden gehouden op tijdelijke of permanente basis. Dit betreft dus niet alleen commerciële (professionele) houderijen, maar ook hobbydierhouderijen en kinderboerderijen, dierentuinen, laboratoria of onderzoeksinstellingen.
Kinderboerderij Inrichting waar dieren worden gehouden en die opengesteld is voor publiek.
Onderzoeksgebied Bij ZvA wordt een onderzoeksgebied ingesteld van 2 kilometer rondom de besmette inrichting waarbinnen inrichtingen met varkens worden bezocht door een officiële dierenarts van NVWA ter uitvoering van het epidemiologisch onderzoek.
R&O Reiniging en ontsmetting.
Singleton reactor Een seropositief varken dat bij serologisch onderzoek naar ZvA (herhaaldelijk) positief reageert, ook bij confirmatietesten. Wanneer bij vervolgonderzoek aannemelijk is geworden dat het dier niet in aanraking is geweest met het ZvA-virus, aangezien er geen aanwijzingen zijn dat de vermoede infectie zich heeft verspreid naar de varkens die met de singleton-reactor in aanraking zijn geweest, en er geen link is met een bevestigd geval elders, wordt gesproken van een singleton reactor.
Uitbraak ZvA is vastgesteld bij een (gehouden) varken. Dit kan zijn doordat er bij één of meerdere varkens op een inrichting het ZvA-virus is aangetoond, óf indien er meerdere varkens in een inrichting antistoffen hebben tegen het virus (serologisch positieve dieren).
Vaccinatiegebied Een door de minister van LVVN ingesteld gebied van maximaal 7 kilometer rondom de besmette inrichting waarbinnen alle gehouden varkens zullen worden gevaccineerd tegen ZvA .
Varkens Dieren van soorten behorend tot de familie *Suidae*. Zij zijn opgenomen in de lijst van de AHR voor ZvA.
Andere zoogdieren Hoewel runderen, schapen, paarden, honden en katten die in contact zijn gekomen met besmette varkens ook besmet kunnen raken met het virus, zijn zij niet opgenomen in de lijst van de AHR voor ZvA. Dit is te verklaren omdat deze dieren eindgastheer zijn, wat betekent dat zij, hoewel zij wel (ernstig) ziek kunnen worden van het virus en meestal doodgaan, dit virus niet verspreiden naar andere dieren.

EU maatregelen

De relevante verordeningen in de Europese Unie (EU) zijn:
- Diergezondheidsverordening (AHR) (EU) 2016/429
- Gedelegeerde Verordening (EU) 2020/687
- Gedelegeerde Verordening (EU) 2020/689
- Gedelegeerde Verordening (EU) 2018/1629
- Uitvoeringsverordening (EU) 2018/1882

Uit de bovenstaande verordeningen volgt dat lidstaten de onderstaande maatregelen moeten opleggen. De maatregelen worden voor verschillende situaties of regio's beschreven.

1. Meldplicht

Indien een varken verschijnselen van ZvA vertoont of indien redelijkerwijs kan worden aangenomen dat een dier in de gelegenheid is geweest om te worden besmet of drager van ZvA-virus is, geeft de houder (of dierenarts) hiervan zo snel als praktisch mogelijk kennis aan de bevoegde autoriteit (NVWA). Deze meldingsplicht geldt ook voor laboratoria die monsters van dieren onderzoeken. Zie artikel 1.29, tweede en derde lid, Besluit houders van dieren.
De lidstaat dient de aanwezigheid of de vermoedelijke aanwezigheid van ZvA bij varkens in een lidstaat onmiddellijk bij de Europese Commissie en de andere lidstaten van de Europese Unie te melden. Dat volgt uit de AHR (2016/429), artikel 19, eerste lid, en artikel 20, eerste lid.
De meldplicht geldt ook voor andere zoogdieren zoals runderen, paarden en gezelschapsdieren, zoals volgt uit de Regeling diergezondheid, artikel 2.1 a.

2. Maatregelen bij een besmetting op een varkensbedrijf

Verordening (EU) nr. 2020/687 artikel 69, verwijzend naar Verordening (EU) nr. 2020/689 artikel 24-31 & 81; bijlage IV, deel V, Hoofdstuk 2, afdeling 2

De uitvoering van en het toezicht op de maatregelen vallen onder de verantwoordelijkheid van NVWA.

- De ziektevrijstatus van de inrichting wordt ingetrokken (art. 24).
- Door een epidemiologisch onderzoek uit te voeren wordt inzichtelijk gemaakt waar varkens(producten) van besmette inrichtingen (en besmette varkens) naartoe verplaatst zijn. Inrichtingen die indirect of direct in contact zijn geweest met een besmette inrichting worden nader onderzocht. (art. 25).
- In een straal van 2 kilometer rondom de besmette inrichting, vindt aanvullend onderzoek plaats op alle inrichtingen met varkens, om aan te tonen of deze inrichtingen wel of niet besmet zijn (art. 81).
- Al het transport van varkens van en naar de besmette inrichting wordt verboden (art. 26).
- In artikel 27 staat dat alle varkens op de inrichting worden getest en de bevestigde (en indien nodig ook de vermoedelijke) gevallen worden onder toezicht geslacht in een aangewezen slachthuis. Echter, om de vrijstatus in Nederland te behouden worden alle varkens van de besmette inrichting verwijderd (bijlage IV, deel V, h 2, afd 2 onderdeel 2) via vervroegde slacht.
- De producten afkomstig van de inrichting worden onder toezicht verwerkt en/of verwijderd (art. 28 lid 3 en 4).
- Reiniging en ontsmetting (R&O) van materialen, vernietiging van verontreinigde materialen om verdere verspreiding van de infectie te voorkomen (art. 30).
- Aanvullende bioveiligheidsmaatregelen worden getroffen om verdere verspreiding en herinfectie te voorkomen (art. 31).

Naast deze maatregelen kan ook besloten worden tot het inzetten van vaccinatie, dit wordt later in het draaiboek beschreven (zie hoofdstuk 4 onder 'Nationale maatregelen').

3. Maatregelen bij een uitbraak bij wilde zwijnen

Verordening (EU) nr. 2020/689 artikel 24-31

Bij een uitbraak bij wilde zwijnen voert de NVWA epidemiologisch onderzoek uit en kunnen onderzoeken worden verricht overeenkomstig artikel 25 in de daartoe aan te wijzen besmette zone. Om verspreiding naar inrichtingen met gehouden varkens te voorkomen, kunnen ziektebestrijdingsmaatregelen zoals bedoeld in artikel 21 tot en met 25 en in artikel 30 worden genomen in inrichtingen waar varkens worden gehouden. Ook kunnen maatregelen worden genomen ten aanzien van de betrokken populatie wilde zwijnen of hun leefgebied. Daarbij kunnen evenredige en noodzakelijke preventie-, bewakings- en ziektebestrijdingsmaatregelen worden genomen. Bestrijdingsmaatregelen kunnen zien op o.a. het verbieden van verplaatsingen van varkens van of naar inrichtingen en maatregelen ten aanzien van R&O op inrichtingen met varkens.

4. Afbouw van maatregelen

Wanneer uitvoering gegeven wordt aan de bepalingen in bijlage IV, deel V, Hoofdstuk 2, Afdeling 2 van Verordening (EU) nr. 2020/689 kan de vrijstatus van NL tav ZvA behouden blijven.

In Nederland wordt bij een uitbraak van ZvA gebruik gemaakt van een DIVA-vaccin in het vaccinatiegebied (zie hoofdstuk 4 onder 'Nationale maatregelen'). Dit vaccin wordt door de (bedrijfseigen) dierenarts toegediend onder toezicht van NVWA. De vrij-status van NL kan daarbij behouden blijven, indien het vaccin slechts toegestaan wordt voor de bestrijding van de uitbraak, de varkens onder toezicht van NVWA worden gevaccineerd en elk gevaccineerd varken wordt gedocumenteerd. De gevaccineerde varkens mogen onder voorwaarden rechtstreeks naar een slachthuis worden afgevoerd.

Na inzet van vaccinatie moet, om de vrij-status te behouden, een 'serologische eindscreening' worden uitgevoerd: serologische tests moeten worden uitgevoerd op 2 tijdstippen met een tussenpoos van minimaal 2 maanden in inrichtingen waar varkens worden gehouden en die binnen het vaccinatiegebied rond de besmette inrichting zijn gelegen, om de afwezigheid van besmetting/het virus aan te tonen.

Nationale maatregelen bij een uitbraak bij gehouden varkens (inrichting)

De minister van LVVN kan op basis van nationale regelgeving verschillende maatregelen opleggen, aanvullend op de maatregelen die zijn voorgeschreven in de Europese Verordening. Dit zijn onder andere:

- Standstill van 72 uur (korter of langer, al naar gelang de situatie)
- Hygiënemaatregelen en vervoersbeperkende maatregelen
- Regionalisatie
- Bezoekersregeling
- Afscherm- en/of opstalplicht
- Manifestatie- / evenementenverbod
- Vaccinatie(gebied)
- Inseminatiestop

Deze instrumenten zijn beknopt toegelicht in Hoofdstuk 3 van het generieke deel van de beleidsdraaiboeken voor bestrijdingsplichtige dierziekten.

Nadat een besmetting met ZvA is geconstateerd bij gehouden varkens in Nederland, zal de minister van LVVN de uitbraakfase afkondigen. Dit gebeurt met het instellen van de eerste maatregelen (zoals mogelijk een standstill), het publiceren van de regeling waarin de verboden geregeld worden en een persbericht.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen die gelden voor inrichtingen met varkens of voor inrichtingen zonder varkens. Een klein aantal maatregelen heeft ook betrekking op natuurgebieden.

De meeste maatregelen zijn van toepassing op varkens en inrichtingen met varkens, maar er zijn ook maatregelen van toepassing op (producten van) andere landbouwhuisdieren gehouden in een inrichting met varkens of op activiteiten of materialen die samenhangen met het houden van andere landbouwhuisdieren op inrichtingen met varkens. Dit wordt gedaan omdat transport van en naar een inrichting met varkens riskanter is dan van of naar inrichtingen zonder varkens.

De minister kan de in dit hoofdstuk beschreven maatregelen toepassen, maar kan ook besluiten hiervan af te wijken als de (epidemiologische) situatie en ontwikkelingen daartoe aanleiding geven.

1. Standstill

EU

De EU-regelgeving kent geen landelijke standstill. Er zijn alleen beperkingen verplicht in de besmette inrichtingen en epidemiologisch verwante inrichtingen.

Overwegingen

Een standstill kan worden afgekondigd bij een uitbraak van ZvA in een inrichting. Bij een uitbraak op een hobbybedrijf (RE-status) of bij wilde zwijnen wordt waarschijnlijk geen landelijke standstill afgekondigd.

Een standstill kan worden afgekondigd in heel Nederland of een deel daarvan gedurende 72 uur, of langer indien noodzakelijk. Het betreft transporten met vee, pluimvee en producten van en voor deze dieren. Indien op het moment van afkondiging nog transporten onderweg zijn, is het toegestaan deze naar de bestemde locatie te brengen.

Alle transport van landbouwhuisdieren is in eerste instantie niet toegestaan. Het verbod geldt dus ook voor die dieren die geen varkens zijn, ook al vormen zij geen risico om het virus te verspreiden. Het transport van en naar inrichtingen kan alsnog wel een risico meebrengen. Bovendien is voor NVWA in de eerste tijd na de eerste uitbraak menskracht nodig voor onder andere het implementeren en handhaven van maatregelen op het besmette bedrijf en in het vaccinatiegebied, voor traceringswerk en voor het inrichten van de crisisorganisatie.
Ook is het mogelijk dat varkens worden vervoerd in transportmiddelen die worden gebruikt voor transport van paarden of landbouwhuisdieren anders dan varkens. Aangezien transport van varkens de grootste risicofactor is voor verdere verspreiding, moet dat zoveel mogelijk worden voorkomen. Daarom geldt het verbod op transport van levend vee.
Naast transport van levend vee, geldt er voor een aantal producten van dieren en mest ook een transportverbod, omdat transporten van en naar inrichtingen met varkens een risico vormen of vanwege handhavingsaspecten en vanwege de mogelijke incubatietijd van het virus op het bedrijf.

Onder voorwaarden gelden uitzonderingen (zie hieronder). Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld mogelijk voor transportmiddelen die op afstand herkenbaar zijn en waarin transport van varkens niet (goed) mogelijk is, zoals de rijdende melkontvangst (RMO) en het transport van (broed)eieren. Aan transporten die vallen onder deze uitzonderingen zijn wel voorwaarden verbonden; transport tussen inrichtingen met varkens zonder tussentijdse reiniging en desinfectie is niet toegestaan: na elk bezoek aan een inrichting met varkens dient de wagen te worden gereinigd en gedesinfecteerd.

Bij een bevestigde uitbraak kan de minister een standstill afkondigen, de volgende maatregelen zijn dan van toepassing:

a. Vervoer van varkens
Het vervoer van varkens over de openbare weg is niet toegestaan.

b. Vervoer van andere diersoorten
Het vervoer van herkauwers en paarden over de openbare weg is niet toegestaan.

Uitzonderingen zijn mogelijk in onderstaande gevallen:
- Het vervoer van paarden in levensbedreigende situaties naar een kliniek, indien voorzien van een verklaring van de behandelende dierenarts.
- Melkgevende herkauwers mogen in de eerste 24 uur na afkondiging van de standstill naar het bedrijf worden gehaald, mits de vervoersafstand niet meer dan 10 km bedraagt.
- Eendagskuikens mogen worden vervoerd. Van inrichtingen met varkens mogen de eendagskuikens alleen op de openbare weg worden opgehaald en worden vervoerd naar een locatie zonder varkens. Transport dient één–op-één plaats te vinden, met hygiëneprotocol.

- Slachtrijpe vleeskuikens mogen rechtstreeks naar een slachthuis worden vervoerd ten behoeve van de slacht, mits dit vervoer rechtstreeks plaatsvindt, dus één-op-één en met een hygiëneprotocol.

c. Vervoer van levende producten (sperma, eicellen, embryo's) van varkens
Het vervoer van levende producten (sperma, eicellen en embryo's) van varkens is niet toegestaan. Gebruik ervan is toegestaan met in achtneming van de bezoekersregeling.

d. Mest
Mest van varkens, herkauwers, paarden of pluimvee dient verplicht op de inrichting waar het is geproduceerd te worden opgeslagen. Het transport of aanwenden van mest wordt daarmee verboden. Dit omdat het voor NVWA niet te controleren is of de mest al dan niet van een inrichting met varkens komt.

e. Melk
Vervoer van melk vanaf een inrichting met varkens is toegestaan mits direct afgeleverd bij de melkfabriek (dus de inrichting met varkens is het laatste bedrijf in de rij) én met een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol. Er mag geen melktransport plaatsvinden tussen inrichtingen met varkens zonder tussentijdse R&O.
Bij het ophalen van melk van inrichtingen zonder varkens dient de chauffeur met een rittenlijst de route en de inrichtingen bij te houden.

f. Eieren afkomstig van inrichtingen
Broed- en consumptie-eieren van inrichtingen zonder varkens mogen worden afgevoerd.
Van inrichtingen met varkens mogen de eieren onder voorwaarden worden afgevoerd: ze mogen worden vervoerd naar inrichtingen zonder varkens (zoals broederijen, pakstations en ei-verwerkende industrie). Transport dient één-op-één plaats te vinden met een goedgekeurd hygiëneprotocol.

g. Diervoeders
Het vervoer van diervoeders van en naar inrichtingen met varkens is toegestaan, met inachtneming van een door NVWA goedgekeurd protocol.
Het vervoer van diervoeders van en naar inrichtingen zonder varkens is toegestaan, waarbij de chauffeur met een rittenlijst de route en de inrichtingen moet bijhouden.

h. Destructiemateriaal
Destructiemateriaal van inrichtingen met varkens mag worden opgehaald onder voorwaarden door het destructiebedrijf. Transport van destructiemateriaal tussen varkensbedrijven mag niet plaatsvinden zonder tussentijdse R&O.

i. Vervoermiddelen
Verplaatsen van lege vervoermiddelen voor het vervoer van vee, pluimvee, melk, diervoeder of mest van en naar een inrichting is niet toegestaan.
Uitgezonderd is het verplaatsen van vervoermiddelen voor het vervoer van eendagskuikens, voor het vervoer van paarden in levensbedreigende situaties naar een kliniek, voor het eenmalig vervoer van melkgevende evenhoevigen naar huis, voor diervoeder of voor melktransport van inrichtingen zonder varkens en inrichtingen met varkens (onder extra voorwaarden).

j. Bezoekers
Bezoekers (privé en professionals) mogen op inrichtingen met varkens het bedrijfsgedeelte met varkens niet betreden. Uitzonderingen gelden in geval van noodsituaties.
Een hygiëneprotocol is te allen tijde van toepassing voor andere delen dan het bedrijfsgedeelte.
De bezoekersregeling wordt beschreven in het deel "Landelijke maatregelen".

2. Onderzoeksgebied (2 km) en vaccinatiegebied (<7km)

EU

Onderzoeksgebied *(Vo (EU) nr. 2020/689, bijlage IV, deel V, Hoofdstuk 2, afdeling 2, punt 2b, onder i en ii)*
Alle inrichtingen waar varkens worden gehouden en die binnen een straal van 2 km rondom een besmette inrichting zijn gelegen moeten door NVWA worden bezocht voor klinisch, serologisch en virologisch onderzoek. Ook de inrichtingen die direct of indirect contact hebben gehad met de besmette inrichting worden door NVWA bezocht voor klinisch, serologisch en virologisch onderzoek.

Er wordt een steekproefgrootte gehanteerd waarbij een prevalentie binnen het bedrijf van 5% met 95% zekerheid moet kunnen worden aangetoond. Hierbij kunnen bloed- of vleessapmonsters worden genomen.

Vaccinatiegebied
De Vo 2020/689 staat toe dat er voor de bestrijding van ZvA een DIVA-vaccin wordt gebruikt. Dit gebruik wordt alleen toegestaan in het geval dat:

- Het gebruik beperkt blijft tot de bestrijding van de uitbraak;
- de varkens onder toezicht van NVWA met een DIVA-vaccin worden gevaccineerd en het gebruik van DIVA-vaccins voor elk dier wordt gedocumenteerd;
- De gevaccineerde varkens alleen nog rechtstreeks naar een slachthuis of naar een inrichting in een andere lidstaat/zone waar geen vaccinatieverbod van kracht is worden verplaatst.

Het vaccinatiegebied wordt zo snel als mogelijk ingesteld, maar dat zal altijd later zijn dan de standstill. Wanneer de standstill wordt opgeheven, blijven de maatregelen die ten tijde van de standstill ingesteld zijn, wel gelden in het vaccinatiegebied, voor inrichtingen met varkens. Dit vaccinatiegebied betreft een zone met een straal van maximaal 7 kilometer rond de besmette inrichting.

Na elk transport vanaf een inrichting met varkens binnen het onderzoeks- en het vaccinatiegebied moet het transportmiddel worden gereinigd en gedesinfecteerd op een erkende R&O-plaats. Alleen één-op-één transport waarbij een inrichting wordt bezocht is toegestaan.

De maatregelen in het vaccinatiegebied zijn alleen van toepassing op inrichtingen met varkens, tenzij expliciet anders is vermeld.

De bezoekersregeling is te allen tijde van toepassing. Zie hiervoor hoofdstuk 3 "Landelijke maatregelen".

De inrichtingen met varkens in het 'onderzoeksgebied' (2km) worden bezocht door een officiële dierenarts van NVWA.

Bij een bevestigde besmetting kan de minister, na de standstill, de volgende maatregelen in het vaccinatiegebied handhaven/afkondigen:

a. Vervoer van varkens
Vervoer van varkens is verboden.

b. Vervoer van andere diersoorten dan varkens
Andere landbouwhuisdieren (vee, paarden en pluimvee) mogen niet worden vervoerd van of naar een inrichting met varkens, tenzij met een ontheffing van NVWA.
Er zijn enkele uitzonderingen:

- Eendagskuikens mogen worden vervoerd naar een andere locatie, mits met een hygiëneprotocol en in één-op-één vervoer.

- Pluimvee mag rechtstreeks naar een slachthuis worden vervoerd ten behoeve van de slacht of naar een eindlegbedrijf indien het opfokhennen betreft, mits dit vervoer rechtstreeks plaatsvindt; dus één-op-één en met een hygiëneprotocol.

c. Levende producten
Afvoer van levende producten van varkens vanaf een inrichting met varkens is niet toegestaan. Indien deze producten afkomstig zijn van een locatie (winstation) buiten het vaccinatiegebied is vervoer wel toegestaan, mits volgens een hygiëneprotocol en indien de producten worden afgeleverd aan de openbare weg.
Inseminatie of bevruchting van varkens of de winning van eicellen door personeel van het eigen bedrijf is toegestaan, indien deze zijn gewonnen bij varkens van het eigen bedrijf, zijn opgeslagen op dat bedrijf of geleverd zijn aan de openbare weg grenzend aan het bedrijf van bestemming.

Het vervoer van levende producten (sperma, eicellen en embryo's) van andere diersoorten is toegestaan.

d. Mest
Mest van dieren afkomstig van inrichtingen met varkens dient verplicht op de inrichting waar het is geproduceerd te worden opgeslagen. Daarmee wordt het transporteren en/of aanwenden van deze mest verboden. Bij mestopslagproblemen mag afvoer plaatsvinden met ontheffing en op basis van een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol.

e. Melk
Vervoer van melk vanaf een inrichting met varkens is toegestaan mits direct afgeleverd bij de melkfabriek (dus de inrichting met varkens is het laatste bedrijf in de rij van melkophalen) én met een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol. Er mag geen melktransport plaatsvinden tussen inrichtingen met varkens zonder tussentijdse R&O.
Vervoer van melk tussen inrichtingen zonder varkens is toegestaan waarbij de chauffeur met een rittenlijst de route en de inrichtingen moet bijhouden.

f. Eieren
Broed- en consumptie-eieren van inrichtingen zonder varkens mogen worden afgevoerd.
Van inrichtingen met varkens mogen de eieren onder voorwaarden worden afgevoerd: ze mogen worden vervoerd naar inrichtingen zonder varkens (zoals broederijen, pakstations en eiverwerkende industrie). Transport dient één-op-één plaats te vinden met een goedgekeurd hygiëneprotocol.

g. Diervoeders
Het vervoer van diervoeders vanaf een inrichting met varkens is verboden.
Het vervoer van diervoeders naar een inrichting met varkens is toegestaan volgens een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol en in één-op-één transport.

h. Destructiemateriaal
Destructiemateriaal van inrichtingen met varkens mag worden opgehaald op basis van de voorwaarden afgesproken met het destructiebedrijf.

i. Vervoermiddelen
Verplaatsen van lege vervoermiddelen van vee is niet toegestaan tenzij nodig voor transporten die zijn toegestaan. Lege vervoermiddelen die varkens hebben vervoerd mogen buiten het vaccinatiegebied gebruikt worden, mits gereinigd en ontsmet volgens een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol op een erkende wasplaats.
Vervoermiddelen die worden gebruikt voor transport van andere diersoorten dan varkens of producten van of voor andere diersoorten dan varkens van of naar een inrichting met varkens dienen na elk bezoek aan een inrichting met varkens onmiddellijk te worden gereinigd en gedesinfecteerd volgens een door NVWA goedgekeurd hygiëneprotocol voor ze een andere inrichting met varkens bezoeken.

j. Bezoekers

De bezoekersregeling is van toepassing op alle inrichtingen met varkens in het vaccinatiegebied.

k. Bedrijfsbezoeken en vaccinatieprotocol
Inrichtingen met varkens in het vaccinatiegebied moeten door een officiële dierenarts met de bedrijfseigen dierenarts worden bezocht, of door de bedrijfseigen dierenarts vergezeld door een toezichthouder van NVWA. Gedurende dit bezoek wordt er klinisch en in sommige gevallen ook serologisch onderzoek uitgevoerd. Ook wordt er tijdens deze bezoeken vaccinatie toegepast op alle op het bedrijf aanwezige varkens. Een nadere toelichting hierop is te vinden in hoofdstuk 4.

3. Landelijke maatregelen na de standstill

Bij een uitbraak kan de minister van LVVN na de standstill aanvullende landelijke maatregelen opleggen. Deze maatregelen kunnen ook regionaal worden opgelegd. Maatregelen kunnen onder andere zijn:

- opstal-/afschermplicht
- bezoekersregeling
    - hygiëneprotocol stalbezoek
    - hygiëneprotocol erfbezoek

Opstalplicht/afschermplicht

Alle varkens moeten in een afgesloten stal op een geregistreerde inrichting worden gehouden of moeten zodanig worden afgeschermd dat geen contact, noch direct noch indirect (via bijvoorbeeld materialen of ongedierte) met varkens van andere inrichtingen of met wilde zwijnen mogelijk is. Per situatie zal worden afgewogen of deze maatregel regionaal ofwel landelijk zal worden opgelegd. Voor inrichtingen waar geen stal is, moet de houder met afrastering zorgen dat er geen contact mogelijk is. Dit kan door het plaatsen van een hek of een dubbele omheining zodanig dat wilde zwijnen de inrichtingen niet kunnen oplopen en er geen neuscontact mogelijk is. Ook dient te worden voorkomen dat er etensresten of materialen van buiten (onbedoeld) op het erf terechtkomen.

Bezoekersregeling

Bezoek is alleen toegestaan als dat noodzakelijk is voor diergezondheid, dierenwelzijn, volksgezondheid of gezondheid van personen. Bezoekers van inrichtingen met varkens moeten het door NVWA goedgekeurde hygiëneprotocol naleven en zich registreren. In geval van een noodsituatie is het mogelijk hierop een uitzondering te maken als de situatie dit vereist.
De bezoekersregeling geldt voor bezoekers en voor het vervoermiddel van een bezoeker.

De bezoekersregeling kan van hetzelfde regime zijn als in het vaccinatiegebied, met de mogelijkheid tot aanpassingen. Uitzonderingen zijn bijvoorbeeld mogelijk voor bezoek van docenten en studenten aan stallen van een onderwijsinstelling.

De regeling houdt het volgende in:

- Een algemeen bezoekverbod geldt voor ruimtes waar varkens worden gehouden.
- Voor personeel geldt dat zij de stal mogen bezoeken als zij het hygiëneprotocol naleven en als zij in de 24 uur daaraan voorafgaand geen andere inrichting met varkens hebben bezocht.

- Een varkenshouder dient een register bij te houden van alle bezoeken aan een varkensverblijfplaats. De volgende informatie dient te worden geregistreerd:
    - Naam, adres en woonplaats van de bezoeker;
    - Reden van het bezoek;
    - Het kentekenbewijs van het vervoermiddel;
    - De datum en het tijdstip van aankomst en vertrek van het bezoek.

4. Vaccinatie

Bij een uitbraak van ZvA streeft de minister van LVVN ernaar een beschermende vaccinatie, de zogenoemde "vaccinatie voor het leven" toe te passen. Gevaccineerde dieren kunnen hun productieleven voltooien en producten van deze dieren kunnen op de markt worden afgezet.

Deze strategie kan in de EU worden uitgevoerd, indien onderscheid kan worden gemaakt tussen dieren die gevaccineerd zijn en dieren die besmet zijn, het zogenaamde DIVA-principe (differentiating infected from vaccinated animals).

Varkens op besmette inrichtingen moeten worden verwijderd, om de vrijstatus te kunnen behouden. In principe houdt dat in dat zij vervroegd worden geslacht. Op een besmette inrichting wordt zo snel als mogelijk gevaccineerd. Daarna worden de dieren afgevoerd voor (vervroegde) slacht zodra dit mogelijk is (en zij bijvoorbeeld niet meer te ziek zijn om vervoerd te worden).

In grote lijnen komt het er op neer dat in een gebied van maximaal 7 km rond elke uitbraak alle varkens op alle inrichtingen met varkens worden gevaccineerd volgens de volgende procedure:

1. Het eerste bedrijfsbezoek op niet-besmette inrichtingen met varkens in het vaccinatiegebied dient binnen 72 uur na het moment van afkondigen van de uitbraakfase te worden uitgevoerd. Indien nodig zal NVWA via de veehouder de bedrijfsdierenarts (laten) inschakelen.

   Tijdens dit bezoek worden alle aanwezige varkens klinisch onderzocht op aanwezigheid van klinische verschijnselen van ZvA. In het onderzoeksgebied (2 km rondom de uitbraak) worden bloedmonsters genomen (zie onder punt 2).

   Ook worden tijdens dit bezoek alle aanwezige varkens gevaccineerd door de bedrijfsdierenarts, onder toezicht van NVWA.

2. Indien de inrichting is gelegen in het onderzoeksgebied (2km rondom de uitbraak), wordt het bedrijfsbezoek uitgevoerd door een officiële dierenarts van NVWA. Deze neemt tijdens dit bezoek bloedmonsters voor serologisch onderzoek (max. 59). Indien mogelijk gaat tijdens dit bezoek de bedrijfseigen dierenarts mee om de vaccinatie uit te voeren.

3. Het tweede bedrijfsbezoek vindt altijd door de bedrijfsdierenarts plaats tussen 14 en 21 dagen na het eerste bedrijfsbezoek. Tijdens dit bezoek vindt de tweede vaccinatie plaats, onder toezicht van NVWA en worden ook de dieren die zijn geboren na de eerste vaccinatie, gevaccineerd. De bedrijfsdierenarts voert tegelijkertijd ook weer een klinische inspectie uit op alle aanwezige dieren.

4. Tijdens het derde bedrijfsbezoek door de bedrijfsdierenarts dat minimaal 30 dagen na het eerste bedrijfsbezoek plaatsvindt, worden de biggen, die zijn geboren tussen de 1ste en 2de vaccinatie, en die dus pas één maal zijn gevaccineerd, voor de tweede keer gevaccineerd. Biggen die na de tweede vaccinatie worden geboren, worden niet gevaccineerd.
   De NVWA zal wederom de bedrijfsdierenarts (laten) inschakelen voor dit derde bedrijfsbezoek en toezicht houden op de vaccinatie.

5. Een vierde bedrijfsbezoek (door bedrijfsdierenarts) zal op 60 dagen na het eerste bedrijfsbezoek plaatsvinden. Tijdens dit bezoek vindt de zgn. eindscreening plaats door het nemen van bloedmonsters voor serologisch onderzoek.

Registratie van gevaccineerde dieren

Alle inrichtingen (UBN's) waar wordt gevaccineerd krijgen het kenmerk "ZvA vaccin" en dit wordt vastgelegd in de aangewezen databanken. Zolang deze UBN's dit kenmerk hebben, mogen zij alleen varkens afvoeren direct naar het slachthuis, of naar lidstaten/zones waar geen

vaccinatieverbod geldt, op dit moment is dat nergens in Europa. De houder van de gevaccineerde varkens is niet verplicht deze varkens vervroegd te laten slachten. Echter zullen de beperkingen voor het transport van alle dieren van deze inrichting naar andere regio's/gebieden blijven gelden zolang er gevaccineerde varkens op de inrichting aanwezig zijn.
Alle gevaccineerde dieren worden geregistreerd door de veehouder en zijn dierenarts, onder toezicht van NVWA. Dit gebeurt op koppelniveau, en in het geval van zeugen aan de hand van het individuele registratienummer van de zeug. Zodra alle gevaccineerde varkens zijn afgevoerd, kan de inrichting na beoordeling van NVWA weer vrijgegeven in de databanken.

5. Opheffen van de maatregelen

Op basis van de situatie kan op een gegeven moment besloten worden om maatregelen op te heffen. De Europese Verordening (EU) nr. 2020/689 stelt geen gespecificeerde periode vast waarna maatregelen kunnen worden versoepeld. Vanwege de inzet van vaccinatie zal dit niet eerder zijn dan 60 dagen. De Verordening stelt alleen dat er aan bepaalde voorwaarden moet zijn voldaan, te weten:

- Varkens van de besmette inrichting zijn verwijderd.
- NVWA heeft epidemiologisch onderzoek verricht op inrichtingen met varkens die indirect of direct in contact zijn geweest met de besmette inrichting, waaruit blijkt dat op deze inrichting geen besmetting heeft plaatsgevonden.
- NVWA heeft onderzoek verricht op alle inrichtingen met varkens in een straal van 2km rondom de besmette inrichting, waaruit blijkt dat op deze inrichtingen geen besmetting met ZvA heeft plaatsgevonden.
- Bij het toepassen van DIVA-vaccins is er serologisch onderzoek verricht op antilichamen tegen ADV-gE op twee tijdstippen met een tussenpoos van minimaal twee maanden in inrichtingen waar varkens worden gehouden en die binnen het vaccinatiegebied liggen (de serologische eindscreening). Ook hieruit moet blijken dat er geen besmetting heeft plaatsgevonden.

Aangezien iedere crisis anders verloopt en ook andere risico's met zich meebrengt, zal over het opheffen van maatregelen pas in detail besloten kunnen worden ten tijde van de crisis. De criteria voor afbouw variëren per gebied. Adviezen van de Deskundigengroep Dierziekten worden in de afweging meegenomen.

Het opheffen van de maatregelen zal plaatsvinden nadat alle varkens van de besmette inrichting zijn verwijderd en reiniging en ontsmetting van deze inrichting heeft plaatsgevonden. Pas nadat uit de serologische eindscreening blijkt dat er geen nieuwe besmettingen met ZvA zijn opgetreden kan het vaccinatiegebied opgeheven worden. Na opheffing van het gebied worden ook alle voor het gebied geldende maatregelen opgeheven, behalve de maatregelen voor inrichtingen met gevaccineerde varkens. Deze zullen blijven bestaan zolang er nog gevaccineerde varkens op de inrichting aanwezig zijn.

Overig: derogaties, speciale houderijen etc.

1. Inrichtingen met een publieksfunctie

De maatregelen in dit hoofdstuk gelden alleen voor die inrichtingen met een publieksfunctie (zoals kinderboerderijen of zorgboerderijen) waar varkens aanwezig zijn.

Standstill
Tijdens de standstill kunnen inrichtingen met varkens met een publieksfunctie verplicht worden te sluiten voor publiek.

Vaccinatiegebied
Varkens op een inrichting met een publieksfunctie in het vaccinatiegebied worden in principe gevaccineerd.

2. Kleinschalige houderijen (hobbybedrijf)

Een kleinschalig (hobby-)bedrijf wordt in de varkenshouderij gedefinieerd als een inrichting die aan de eisen onder artikel 2.27b, eerste lid, onderdeel f van het Besluit houders van dieren valt. Dat wil zeggen:

- Er worden maximaal 4 varkens gehouden, al dan niet met hun biggen.
- Er worden geen varkens geleverd aan commerciële inrichtingen met varkens met uitzondering van leveringen aan de slacht.

De houder is verplicht om een UBN (uniek bedrijfsnummer) te hebben en geregistreerd te zijn in het I&R- (identificatie en registratie) systeem.

Veel maatregelen die voor inrichtingen gelden zijn ook van toepassing op hobbylocaties met varkens (kleinschalige inrichtingen). Gedifferentieerd beleid is van toepassing waar mogelijk. Als er op inrichtingen varkens worden gehouden die op de lijst van International Union for Conservation of Nature (IUCN) staan, of op de lijst van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen (SZH) wordt per geval bekeken hoe met deze varkens wordt omgegaan.

3. Beschermde soorten en rassen

Bedreigde landbouwhuisdierrassen
De Verordening (EU) nr. 2020/689 bevat vooralsnog geen bepaling die regelt dat beschermde diersoorten in een getroffen inrichting kunnen worden uitgesloten van maatregelen.Zodra er mogelijkheden bestaan tot maatwerk zal dit draaiboek worden geactualiseerd.

4. Geconsigneerde inrichtingen (waaronder dierentuinen)

Maatregelen bij een uitbraak buiten de geconsigneerde inrichting, gelegen in een beperkingsgebied
De Verordening (EU) nr. 2020/689 bevat geen nadere mogelijkheid voor het toepassen van een gedifferentieerd beleid voor uitbraken in geconsigneerde inrichtingen in lidstaten met een vrijstatus. Zodra er mogelijkheden bestaan tot maatwerk zal dit draaiboek worden geactualiseerd.

5. Laboratoria en instituten met varkens

Laboratoria en instituten met varkens zijn ook inrichtingen zoals eerder bedoeld. Bij een besmetting in een laboratorium of instituut met varkens kunnen onder andere de volgende maatregelen worden genomen:

- Er vindt overleg plaats met de Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP) en de instellingen.
- Opstellen van een hygiëneprotocol.
- NVWA bepaalt wat er met varkens gebeurt.
- Indien een laboratorium met varkens in een vaccinatiegebied ligt, zal op basis van een risicoanalyse besloten worden welke andere maatregelen worden genomen.
- Toepassen bezoekersregeling.
- Proefdiervoeder, verpakt in zakgoed, mag aangevoerd worden van een fabriek mits rechtstreeks van de fabriek naar de instelling en met inachtneming van een hygiëneprotocol.

6. Buitengehouden varkens

De groep varkenshouders die hun varkens buitenhouden is gegroeid, hoewel dit nog steeds een nichemarkt is. Naar schatting zijn er ten minste 75 zgn. buitenvarkenshouders in 2025 (naast de biologisch gehouden varkens). Vaak zijn dit kleinere bedrijven die groter zijn dan een 'hobbybedrijf' maar een stuk kleiner dan een 'gangbaar' bedrijf (tot enkele tientallen aanwezige dieren).

Indien dergelijke bedrijven in onderzoeks- of vaccinatiegebied liggen, dan gelden dezelfde eisen als voor de gangbare bedrijven.

Zoals bij elke uitbraak geldt dat de te nemen maatregelen in grote mate afhankelijk zijn van de situatie zoals die zich voordoet ten tijde van een uitbraak. Tijdens een uitbraak kan ook altijd advies van de Deskundigengroep dierziekten ingewonnen worden.

Maatregelen bij een besmetting bij wilde zwijnen

Verordening (EU) nr. 2020/689 artikel 24-31

Wilde zwijnen worden gemonitord op de aanwezigheid van antilichamen tegen (onder andere) ZvA. Op het moment dat er een verdenking is van een besmet wild zwijn zal dit door het WBVR aan de NVWA en het ministerie worden gemeld.

Een besmetting van Aujeszky in een wild zwijn heeft geen invloed op de vrijstatus van Nederland. Wel worden maatregelen genomen om verdere verspreiding van de ziekte van Aujeszky te voorkomen. Bij een uitbraak bij wilde zwijnen bestaat de mogelijkheid om epidemiologisch onderzoek uit te voeren én eventuele ziektebestrijdingsmaatregelen te nemen (art. 24-25). Deze bestrijdingsmaatregelen zien toe op het verbieden van verplaatsingen van varkens van of naar inrichtingen in een vast te stellen besmet gebied (art. 21). De grootte van dit gebied is afhankelijk van natuurlijke barrières (zoals snelwegen en kanalen) en zal worden vastgesteld met hulp van deskundigen. Ook worden verplichtingen opgelegd in het verplicht toepassen van maatregelen ten aanzien van R&O op de inrichtingen met varkens in het gebied (art. 30). Daarbij zal extra aandacht zijn voor bedrijven waar varkens mogelijkheden hebben om in (in)direct contact te komen met wilde zwijnen (zoals buitengehouden varkens).

Varkenshouders in het getroffen gebied zullen worden opgeroepen om extra alert te zijn op hun bioveiligheidsmaatregelen, met extra aandacht voor die varkens die toegang hebben tot buitenverblijven, middels bijvoorbeeld een ‘afschermplicht’.